CHRONICLE OF ... AND CULTUR...

A BIMONTH...

IMPACT OF GLOBA...

DEPART...

LATE DATTATRA...

NANDGAON...

ISSN: 2454-5503
Impact Factor: 3.012 (IIJIF)

[illegible] आणि भारतीय श्रमबाजारपेठ	प्रा. स्वाती एम. उगेमुगे	153
[illegible] आणि भारतीय शेती : एक दृष्टीक्षेप	डॉ. बळीराम प. अवचार	156
[illegible] ग्रामिण समुदायावरील प्रभाव : एक [illegible] अध्ययन	प्रा. सविता महाजन	160
[illegible] ग्रामिण समाजावरील प्रभाव : एक समाजशास्त्रीय [illegible]	प्रा. जयश्री घुगे	164
[illegible] जीवनावर जागतिकीकरणाचा प्रभाव	प्रा. सागर बडगे	168
[illegible] करणाचा भारतीय कृषी क्षेत्रावर होणारा परिणाम	डॉ. विजय नागरे	172
[illegible] करणाचा कृषी क्षेत्रावर पडलेला प्रभाव	प्रा. होमराज टी. रोठाड	176
[illegible] करणाचा भारतीय ग्रामीण सामाजिक जीवनावरील प्रभाव	प्रा. प्रदिप ल.अंबोरे	180
[illegible] करणाचा भारतीय शेती व्यवसायावर परिणाम	डॉ. श्रीनिवास पिलगुलवार	182
[illegible] ग्रामीण भारतावरील परिणाम	प्रा. अस्मिता आर. डोंबरे	188
[illegible] करणाचे ग्रामीण समाज संरचनेवर होणाऱ्या परिणामाचे [illegible] अध्ययन	डॉ.सुधा मु. खडके (कडू)	191
[illegible] करण आणि जागतिक श्रमशक्ती	डॉ. स्वराली चं. कुलकर्णी	196
[illegible] करणाचा भारतीय शेतीवर प्रभाव	प्रा. मनोहर रा. चौधरी	200
[illegible] करण आणि ग्रामिण समाज	डॉ. बि. पि.उबाळे	204
[illegible] करणाचा भारतीय कृषी क्षेत्रावरील परीणाम	प्रा.अनिल बि.वानखडे	207
[illegible] करण आणि ग्रामीण जीवनावर प्रभाव	प्रा. दामोदर दुधे	209
[illegible] तिकीकरण व भारतीय शेतीवरील परिणाम	प्रा.सुजाता आर.नाईक (गवई)	211
[illegible] करणाचा ग्रामीण व आदिवासी कामगारावरील परिणाम [illegible] स्त्रीय अध्ययनाचा नवा संदर्भ	डॉ. आनंद बनकर	216
[illegible] करणाचा भारतावरील प्रभाव - एक विश्लेषणात्मक अध्ययन	प्रा. अमरिष एस. गावंडे	220
[illegible] कीकरणाचा भारतीय शेतीवरील परीणाम	डॉ. सचिन ज. होले, डॉ. एस. एस. सोमवंशी	225
[illegible] तिकीकरण आणि ग्रामीण स्त्री	प्रा. पुरुषोत्तम आर. बांडे	228
[illegible] तिकीकरणाचे भारतीय शेतीवरील परिणाम	प्रा. नंदकिशोर उ.राऊत	232
[illegible] करणाचा ग्रामीण समाजावरील प्रभाव ...	डॉ. छाया नेम्मानीवार	236
[illegible] तिकीकरण - ग्रामीण समाज जीवन	प्रा. दिपक सां.देशमाने	240
[illegible] करण-हास व मानवी आरोग्य : एक ज्वलंत समस्या	प्रा. राजेश पां. मेश्राम	244
[illegible] तिकीकरणाचा ग्रामीण समाजावर पडलेला प्रभाव : एक समाजशास्त्रीय अध्ययन	डॉ.बी.एच.किर्दक	246
जागतिकीकरणाचे सामाजिक, व्यवसायिक व राजकीय घटकांना प्रभावीत करणारे घटक	प्रा. राजेश ब्राम्हणे	248
जागतिकीकरणाचा ग्रामीण भागावर झालेल्या परिणामाचे अध्ययन	डॉ. विशाखा जगन्नाथ डेरे	251

30.

जागतिकीकरण आणि ग्रामिण समाज

प्रा. डॉ. बि. पि.उबाळे
(समाज शास्त्र विभाग)
संत भगवान बाबा कला
महाविद्यालय सिंदखेड राजा जिल्हा बुलडाणा
मो. ९९२१८३२९९४

[illegible] म्हणजे स्थानिक वस्तुंची किंवा घडामोडीची जागतिक स्तरावर स्थानांतरणाची प्रक्रिया [illegible] उपयोग बहुधा आर्थिक जागतिकीकरणाच्या संदर्भात केला जातो. त्यात व्यापार विदेशी [illegible] आणि तंत्रज्ञान यांच्या प्रसाराच्या माध्यमाने राष्ट्रीय अर्थव्यवस्थेला आंतरराष्ट्रीय [illegible] केले जाते.

[illegible] सुमारास जागतिकीकरणास सुरुवात झाली. या काळात देशावरचे विदेशी कर्ज एवढे [illegible] बँक , आंतरराष्ट्रीय नाणे निधी या खासगी संघटनांनी भारताला आणखी कर्ज देणे [illegible]विण्यासाठी भारतावर काही अटी लादल्या या अटिमध्ये भारताने आपल्या अर्थव्यवस्थेमध्ये [illegible] बदल करुन तिला विदेशी कंपण्यासाठी खुले करणे समाविष्ट होते. अर्थव्यवस्थेमधिल या [illegible] सुधारणा म्हटले आहे. त्यात जागतिकीकरणा सोबतच उदारीकरण व खाजगीकरण यांचा सुध्दा [illegible] खा.उ.जा. धोरण असे संबोधले जाते.

[illegible] म्हणजे अर्थव्यवस्थेतील शासकीय हस्तक्षेप व नियंत्रण कमी करण्याकडे कल असणा-या [illegible] करणारी प्रक्रीया होय. या प्रक्रियेत अर्थव्यवस्थेमधील खासगी क्षेत्राना आधिक सहभागी [illegible] सामान्यपणे या धोरणामध्ये उंद्योग धंद्याच्या खासगी करणावर भर देण्यात येतो. एखाद्या [illegible] जागतीक अर्थकारणाशी सलग्न करणे जोडुन देणे म्हणजे त्या देशाच्या अर्थव्यवस्थेचे [illegible] भारताच्या संदर्भात सांगावयाचे झाल्यास जागतिकीकरण करण्यासाठी पुढील बाबाची पुर्तता [illegible]

- [illegible] गुंतवणुकिसाठी अर्थव्यवस्थेचे दारे उघडणे व त्याच्या मार्गातील सर्व अडथळे दुर करणे.
- [illegible]ष्ट्रीय कंपन्याच्या प्रवेशातील अडसर दुर करणे.
- [illegible] कंपन्याना परकीय कंपन्याबरोबर सहयोग करावयास परवानगी देणे.
- [illegible]वरील बंधणे सैल करणे.
- [illegible] गुंतवणुक करण्यास भारतीय कंपन्याना परवानगी देणे.
- [illegible]वाढीसाठी प्रोत्सहणा ऐवजी विनिमय दरात सुधारणा करणे.

[illegible]ची प्रक्रीया :-

[illegible]करणाचा अर्थ म्हणजे संपुर्ण जगाची एक मोठया बाजारपेढेत रुपांतरीत होण्याची प्रक्रिया होय. [illegible] तसेच भांडवल आणि श्रम यांच्या व्यापारावरील निर्बध उठवून जागतिक पातळीवर व्यापार [illegible] येण्याची प्रक्रिया यात सामावलेली आहे. ही संज्ञा अलिकडे लोकप्रिय झाली असली तरी ही [illegible] शतकापास सुरु झाली. भांडवलशाहीची वाढ, उपलब्ध नागरी दळणवळण, टेलीग्रामपासून ते २० [illegible] उपलब्ध हवाई मार्ग, दुरध्वनी संगणक, बहुराष्ट्रीय कंपन्या, व्यापार आणि गुंतवणुकीवरील निर्बध [illegible] लवचिकतेतून जागतिकीकरण सुरु झाले. २०व्या शतकाच्या उत्तरार्धात आणि २१ व्या शतकाच्या [illegible] माहीती, तंत्रज्ञान, इंटरनेट आणि सेवांचा व्यापार जागतिक पातळीवर खुला झाल्याने [illegible]च्या प्रक्रीयेने वेग घेतला.

[illegible]तिकीकणाच्या समर्थकाच्या मते, अविकसीत आणि विकसनशिल देशांच्य आर्थिक विकासाला गति प्राप्त [illegible] विकसित देश आणि बहुराष्ट्रीय कंपन्या गरीब देशात मोठी भांडवल गुंतवणुक करीत आहेत. अध्यावत [illegible] प्रवाह मागास राष्ट्राकडे जातांना दिसत आहे. जागतिकीकरणाच्या धेरणातून दक्षिण-पुर्व आशियाई देश [illegible] यांनी विकास संपादण केंल्याचे दिसून येत आहे. जागतिकीकरणा अंर्तगत उदारीकरण,

खाज़गीकरण तंत्रज्ञानात्मक क्रांती, बहुराष्ट्रीय कंपन्या, अंतरराष्ट्रीयकरण, राष्ट्र, राज्याचा-हास, कल्यानकारी राज्याचा -हास, बाजारपेठांचे सार्वभौमत्व, बहुसास्कृतीकवाद असेही प्रवाह सुरु झाले आहेत.

गाव पातळीवरील व्यवहारात प्रत्येक माणुस इतर कोणत्याही व्यक्तीकडून आपल्याला गरजेची असलेली वस्तु व सेवांची कोणत्याही आडकाठीशिवाय देवणघेवाण करु शकत असे त्याच पध्तीने एका देशात निर्माण होत असलेल्या वस्तु, सेवा आणि मनुष्यबळ यांची देवाणघेवाण कोणत्याही आडकाठीशिवाय जगभरात कोठेही होवु शकणे यालाच खरे जागतिकीकरण म्हणता येईल.

ग्रामीण सामाजीक जिवणावर जागतिकीकरणाचा झालेला परीणाम

जागतिकीकरण ही बहुआयामी संकल्पना आहे. जागतिकीकरणाचा परीणाम जगातील प्रत्येक देशाच्या नागरी, ग्रामिण व अतिदुर्गम भागात राहणा-या लोकांवर कोणत्याना कोणत्या स्वरुपात झालेला आहे. जागतिकीकणाचे सर्वच परीणाम सर्वासाठीच फलदायी आहेत असे नाही. व सर्वच परीणम वाईट आहेत असेही आपणास म्हणता येणार नाही. ग्रामिण सामाजीक जिवनावर जागतिकीकरणाचे झालेले परीणाम पुढील प्रमाणे सांगता येतील.

१) **कुटुंब व्यवस्था :-**

जागतिकीकरणाचा भारतीय संयुक्त कुटुंब व्यवस्थेवर परीणाम होवून विभक्त कुटुंबाचे प्रमाण वाढले आहे. खेड्यातील लोक रोजगाराच्या निमित्ताने शहराकडे स्थलांतरीत झाल्यामुळे विभक्त कुटुंबाचे प्रमाण वाढले आहे. सयुक्त कुटुंबाचा-हास होण्यास जागतिकीकरण कारणीभूत ठरले आहे.

अ) **लहाण मुलांचे संगोपण :-**

विभक्त कुटुंबामुळे पतीपत्नी नोकरीच्या निमित्ताने किंवा कामासाठी दिवसभर घराबाहेर जात असल्यामुळे लहाण बालकांचे संगोपण व सामाजि- करण करण्याचा गंभिर प्रश्न आज निर्माण झालेला आहे. लहाण बालकांचे संगोपण व सामाजीकरण करण्याचा गंभिर प्रश्न आज निर्मान झालेला दिसतो. घरात सांभाळणारे कुनिच नसल्यामुळे मुले वाममार्गाला लागण्याचे प्रमाण सुध्दा वाढलेले आहे. त्यातूनच बालगुन्हेगारीचा प्रश्न समाजात निर्माण झालेला आहे. संयुक्त कुटुंबात जबाबदारीचे विभाजन होते. व प्रत्येक कुटुंब सदस्याकडे लक्ष्य पुरविले जाते होते. परंतु आज जागतिकीकरणामुळे हा प्रश्न समाजासमोर आलेला आपणास दिसून येतो.

आ) **तरुण वर्ग :-**

जागतिकीकरणामुळे खेडयातील तरुणाला आता खेडयात काम मिळणे मुश्कील झाले आहे.यांत्रीकीकरणामुळे शेतीतील जास्तीत जास्त काम यंत्रामार्फत केले जातात. तसेच शिक्षणाचे प्रमाण वाढले परंतु त्या प्रमाणात शासकीय नोक-याचे प्रमाण अत्यंत किमी असल्यामुळे समाजात छुपी बेरोजगारी व सुशिक्षीत बेकरांचे प्रमाण सुध्दा खुप वाढले आहे. खेडयातील तरुण रोजगारासाठी शहरात स्थलांतरीत होण्याचे प्रमाण वाढले आहे.

इ) **वृध्दांचे प्रश्न :-**

जागतिकीकरणामुळे विभक्त कुटुंब व्यवस्था, तरुणाचे कामासाठी व नोकरीसाठी शहरात स्थलांतर यामुळे खेडयात फक्त वयस्कर व म्हातारे व्यक्तीच जास्त प्रमाणात दिसून येतात. वृध्दत्वामुळे शारीरीक दुर्बलता येते आणि त्यातून अनेक प्रश्न या वृध्दासमोर आ वासुन असलेले आपण बघत आहोत. त्यातूनच ग्रामिण भागात सुध्दा वृध्दाश्रम सुरु झालेले आपणास दिसून येतात.

ई) **विवाह :-**

जागतिकीकरणामुळे विवाह संस्थेत मोटया प्रमाणावर परीवर्तन झालेले आहे.आईवडीलांनी ठरवून केलेल्या विवाहा पेक्षा प्रेम विवाहाचे प्रमाण आज वाढलेले दिसते बरेच मुले- मुली पळून जावून लग्न करतात. एकंदरीत पाश्चिमात्य संस्कृतीचा परीणाम त्यांच्यावर मोठया प्रमाणात झालेला दिसतो त्यातून घटस्फोटाचे प्रमाण वाढलेले दिसते. पती पत्नीचे अनेक प्रकरणे न्यायप्रविष्ट सुध्दा झालेले आपणास दिसून योतात. हुंडयाचे प्रमाण खुप वाढलेले आहे. अपत्याचे प्रमाण अत्यंत कमी झाल्यामुळे स्त्री-पुरुष प्रमाण ग्रामीण भागात सुध्दा विषम झाले आहे. विवाहाचे वय सुध्दा वाढले आहे. विवाहा सारख्या मूलभूत समजल्या जाणा-या विवाह संस्थेवर अशा पध्दतीचे जागतिककरणाचे परीणाम झाले आहे.

ISSN: 2454-5503
Impact Factor: 3.012 (IIJIF)

[illegible] स्त्री-पुरुष संबंध :-

जागतिकीकरणामुळे स्त्री-पुरुष संबंधात खुप मोठया प्रमाणावर परीवर्तन झालेले आहे. स्त्रीयांवरील प्राचीन [illegible] बंधने सैल झाली आहे. पत्येक क्षेत्रात स्त्री-पुरुषांच्या खांद्याला खांदा लावून काम करतांना दिसुन येत [illegible] [illegible]च स्त्री-पुरुष समानतेचे वारे आज समाजात मोठया प्रमाणात वाहत असलेले दिसून येतात. स्त्रीही [illegible] झाल्यामुळे तिच्यावरील अन्याय अत्यचारात घट झालेली दिसून येत आहे. हे खरे असले तरी स्त्री [illegible] बलात्कार या सारख्या गुन्हात वाढ झालेली दिसून येते.

[illegible] जाती :-

जागतिकीकरणामुळे जग अत्यंत जवळ आले आहे. जातीयता नष्ट झाली असे आपण म्हणत असलो तरी [illegible] बंधने सैल झाल्या सारखे वाटते परंतु आज जातिय भावणा अत्यंत प्रबळ झाल्या आहे. जातीय भावणा दुस-[illegible] जातीच्या व्देश तिरस्कार मोठया प्रमाणात वाढत आहे. अगोदरच श्रीमंत असलेल्या जाती श्रीमंत होत आहे. तर [illegible] जाती अधिक गरीब होत आहेत. दळणवळणाच्या व संर्पकाच्या आधुनिक साधणामुळे एका ठिकाणी एका [illegible] झालेले अन्याय सर्व दुर लगेच कळत असल्यामुळे जातीय दंगली जाळपोळ मोठया प्रमाणावर घडत [illegible] जातीय भावना आज ग्रामिण समाजात सुध्दा अत्यंत प्रबळ होत आहे.

[illegible] भाषा :-

जागतिकीकरणामुळे जागतिक भाषांचा प्रभाव ग्रामिण भागावर पडतांना दिसून येतो. अनेक बोली भाषांचा [illegible] जातींना विसर पडत चाललेला आहे. इंग्रजी सारखी भाषा शिकण्याकडे जास्त लोकांचा कल असलेला दिसून येतो. त्यातुनच इंग्रजी कॉनव्हेट, इंग्रजी शाळांचे प्रस्त ग्रामिण समाजात झपाटयाने वाढत आहे. कुठल्याही [illegible] स्टाच्या व्यक्तीला आपला पाल्य इंग्रजी शाळेतच टाकंण्याचा आग्रह करतांना दिसून येतात.

ग्राहकवादाच्या प्रभावातून नव समाज अकार. घेत आहे. माहीती तंत्रज्ञानाच्या क्रांतीमुळे लोकांच्य [illegible] सास्कृतीक आकृतीबंध बदललेला असून पाश्चिमात्य कपडे दागिणे, चायनिज अन्य, फ्रेंच व्हीस्की, [illegible] पॉप; संगीत या गोष्टी नित्याच्या परीचयाच्या झालेल्या आहेत. जागतिकीकरणाचा स्पष्ट अविष्कार [illegible]पेठा, व्यापार, वस्तु आणि विनीमय गुंतवणुक या क्षेत्रातील आर्थिक प्रक्रियेमध्ये दिसून येतो. अनेक लघु [illegible]यीक अडचणीत सापडले आहे. अनेकांचे व्यवसाय बंद पडले मोठया उद्योग धंद्याशी स्पर्धा न करता [illegible]मुळे बंद पडले आहे. स्थानीक उद्यागांचे दिवाळे निघाले असले तरी लोकांची क्रय शक्ती वाढल्यामुळे लोक [illegible]ड्या, कपडे, इलेक्ट्रानीक वस्तु, आणि इतर गोष्टी जास्त प्रमाणावर खरेदी करु लागले आहे. त्यातून या क्षेत्रात [illegible] रोजगार व रोजगाराच्या संधी निर्माण झाल्या आहते.

अशा प्रकारे जागतिकीकरणाचा ग्रामिण सामाजिक जिवनावरील प्रभाव दिसून येतो.

□□□